

*Pavel
Kohout
Z pohledu trilobita*

PISTORIUS & OLŠANSKÁ
PŘÍBRAM 2010

© Pavel Kohout, 2010

ISBN 978-80-87053-48-5

ZPRÁVY Z PRÁVA

ČÍ JE TO VLASTNĚ ŽIVOT?

26. 1. 2008

Tak by mohl znít český název hry *Who's life is it anywhere?*, kterou jsem viděl v New Yorku před třiceti lety. Ochrunutý muž upoutaný léta na lůžko požádá doktory, aby byly vypnuty přístroje, jež ho udržují naživu. Když to odmítnou, zažaluje nemocnici a pak i stát, že svévolně rozhodují o životě patřícím svobodnému člověku. Soudní jednání se odehraje u jeho postele a drama vrcholí tím, že žalobce vyhraje. Když se s ním poražený šéflékař přijde rozloučit, následuje katarze: pacient chce dál žít na přístrojích; stačí mu, že je to z jeho vůle, kterou může změnit.

Skutečný příběh, který jsem na přelomu roků sledoval se spisovatelem Ivanem Klímou v *Praze*, byl podobný: šlo o to, komu patří život našeho odvěkého přítele. Tohle drama hrozilo skončit katastrofou, ale protože se zdařilo ji odvrátit, budou skutečná jména nahrazena zástupnými Básník a Primář. Případ není zřejmě ojedinělý a volá do nebe, které tu na zemi zastupují naši zákonodárci.

Básník téměř osmdesátiletý, proslulý křehkostí Svých slov, mimořádnou šlechetností ducha i občanskou statečností – patřil k prvním signatářům Charty 77 a vypil si odvetu moci až do dna – před pár lety ovdověl a spojenci v osamění se mu staly víno a vodka. Počátkem prosince minulého roku prožil tři dny i noci s nimi a s papírem, na nějž psal svým zdobným písmem nový román. Čtvrtého rána mu bylo zle a vydal se na kliniku, kde ho znali a měli i rádi. Vyšetření zjistilo, že aktuálně potřebuje jedině: vyčistit tělo od alkoholu. Dohodli se, že ho postoupí speciálnímu ústavu, který je na to zařízen.

Básníka tam přijali jako jednoho z ubožáků, kterými stanici ve dne v noci zásobuje celé hlavní město. Podepsal, že je v dobrovolném režimu, který definuje řád léčení, o něj požádal, a také právo opustit ústav, až bude ukončeno. Detoxikace proběhla hladce, k propuštění však nedošlo. Básník se dozvěděl, že Primář s jakýmsi konciliem překvalifikoval jeho režim na nedobrovolný a z ústavu ho pustí až za čtvrt nebo za půl roku. Básník proto požádal o reverz, na nějž má při dobrovolné léčbě právo, zahrnující i odchod proti radě lékaře. Primář tu možnost už předem zamítl a požádal o potvrzení svého rozhodnutí soud. Básník musel odevzdat klíče od bytu i osobní doklady.

Pro komunikaci se světem byl odkázán na povolení volat z veřejného telefonu na chodbě, kde je každý hovor sledován – řečeno slovy jeho dopisu – „*směsí nešťastníků, přeběhliků do iracionálna, ztroskotanců v lásce a podnikání, je to taková Noemova archa, které nevelí Praotec, nýbrž domýšlivý specialista: běda nám hříšným, když nás polapí zdravá a spravedlivá instituce, jsou to škatule, a když se do žádné nevejdeš, nechceš vejít, tak z tebe udělají nesvéprávného otroka; tahle psychiatrie má s duší společnou leda pneumatiku...*“

Když jsme se k příteli dobloudili – v obrovském areálu chybí srozumitelný plán –, našli jsme ho ve stavu, který nás potěšil: chystal se o právo na život podle vlastních představ bojovat stejně úporně jako kdysi se Státní bezpečností. Přitom potivě připustil, že se o jeho uvěznění mohl nechtěně postarat někdo z rodiny, když Primáři naznačil možnost sebevraždy, a my jsme byli ochotni pochopit, že ten pak nechtěl riskovat profesní i právní důsledky přílišné benevolence. Básníková žádost o reverz a snad i návštěva jeho dvou kolegů ochotných podpořit jej skrze média, přinesly ostatně zvrát. Původně až zpurná neochota vyslechnout Básníkovy argumenty ustoupila dohodě o propuštění do tří dnů. Takže vlastně happy end, jenomže nad jedním faktem zůstává rozum stát i dál.

Básníkův režim byl z dobrovolného na povinný překvalifikován bez rozhodnutí soudu. Jako občan byl tedy zbaven svéprávnosti Primářem a jeho poradci, tedy jistě odborníky ve svém oboru, ale určitě ne institucí kompetentní rozhodnout o něčí nesvobodě a tím si svévolně přivlastnit cizí život. Ve

chvíli, kdy jsme den před Silvestrem seděli s přítelem v hovorně uzavřeného oddělení, nás nemohlo nenapadnout, že v desítkách podobně zamřížovaných budov je u nás možná odříznuto od vlastního života nemálo bytostí, které tam příbuzní poslali chtěně a jimž na rozdíl od Básníka schází potřebná vůle i věrní kamarádi vychovaní heslem tří mušketýrů – Jeden za všechny, všichni za jednoho!

Dnes už je dokázáno, že psychiatrie bývá věrným spojencem zvláště odporných totalitních mocí. Česká se tomu v minulosti naštěstí více méně ubránila, dokonce za totality zachránila řadu ohrožených občanů převedením do invalidního důchodu. Básníkův případ je tím otřesnější, že odhalil černou díru, kterou totalita vniká i do demokracie. Zcizili mu neprávě nejen nejhezčí svátky v roce, ale i možnost komunikovat s blízkými, jak chce on a nikoli vrchnost. Mít mobil, byl by mu taky skončil v trezoru, což se jeví jako zvlášť podivné opatření. I jako laik si dovoluji nechápat Primáře, že zbaví pacienty možnosti léčit si duši nejprostším způsobem: důvěrnými slovy s těmi, které má rád.

Ta černá díra je kdesi v zákonech, a tak prosím ministry spravedlnosti i zdravotnictví, aby si do ní posvětili. Malé drama otevřelo i ono zásadní: čím je vlastně život. Pokud věříme s ústavou, že patří cele tomu, kdo jej nabyt, pak by mu měl patřit se vším všudy, tedy i s právem kouřit, pokud přímo neohrožuje jiné, třeba se i uchlastat, když si s ním neporadí jinak, a hlavně – sám rozhodnout, kdy i jak má skončit. Ta otázka všech otázek už nesmí zůstat tabu, ale musí projít rozpravou stejně intenzivní jako změny klimatu. Vstupuji do ní jednou větou: Právo na svobodný průběh života obsahuje i právo na svobodnou volbu smrti.

KATYŇ

29. 3. 2008

Skličující velkofilm s tímto názvem, natočený velmistrem režie Andrzejem Wajdou, začíná srážkou dvou přechajících zástupů,

keré se do sebe vklíní z obou břehů na úzkém mostě přes širokou řeku Bug. Zpátky! volají jedni zoufale, za námi jsou nacisti! Zpátky! křičí v panice druzí, za námi jsou sověti!

Tajný dodatek k německo-sovětské smlouvě, podepsané v srpnu 1939 jen několik dnů před počátkem druhé světové války, umožnil Stalinovi podílet se na Hitlerově lupu. Zatímco se polská armáda hrdinně bránila přesile na západě, vpadla jí do zad další přesila z východu. Polsko přes noc zmizelo z mapy světa, rozděleno v Generální gouvernement a sovětskou Ukrajinu.

Polští vojáci, kteří zůstali na východní straně nové hranice, věřili i po svém odzbrojení, že budou brzy smět bojovat proti Němcům dál. Patnáct tisíc důstojníků, převezených do tří zajateckých táborů, udržovalo proto i v nich přísnou disciplínu, aby si zachovali vysokou morálku. Polovinu tvořili rezervisté – inženýři, lékaři, pedagogové, umělci – elita polské inteligence. Mezi 3. dubnem a 13. květnem 1940 se po nich doslova a do písmene slehla zem.

Americký politolog Allen Paul se podrobně seznámil s nejutajovanější masovou vraždou dvacátého století. Popsal ji v knize *Katyně*, která právě vyšla v Knižním klubu. (Neplést si, prosím, s románem *Katyně* od Kohouta, líčící příběh andělské dívenky studující právě popravnictví...). Poté co selhal plán vyměnit internované Poláky za třicet tisíc polských Ukrajinců zajatých Němci, obrátilo se velení Rudé armády o radu k Stalinovi. Ten podle Paula „zprávu vyslechl, vzal list ze svého osobního bloku a napsal na něj jen jedno slovo: Zlikvidovat“.

Nikdo se ho neodvážil zeptat, míní-li tábory nebo zajatce. „Vojenští činitelé zvolili nejjistější způsob, jak se z toho dostat: předali celou věc NKVD. Podle té mohl znamenat jen jedno: Poláci mají být okamžitě zabiti.“ V táborech bylo pak den co den vyvoláno asi tři sta jmen. Zbylí odcházejícím záviděli, protože byla lstivě rozšířena fáma, že jsou propouštěni. Ta naděje žila i ve vlaku, protože jel na západ. Zhasla na staničce Gnězdov při řece Dněpr, kde byli polští důstojníci po třiceti brutálně namačkání do úzkých cel v černých autobusech bez oken. V lesíku zvaném Katynský z nich byli vyváděni po jednom. Tam proběhlo, čemu se v žargonu NKVD říkalo „mokrá práce“.

„Oběť, celou zdřevěnělou a rozbolavělou po dlouhé jízdě, oslepilo náhlé světlo. Jakmile se ocitla venku, příslušníci NKVD čekající po obou stranách ji vzali pod pažemi a dotáhli na okraj obrovských hrobů. Tam ji silný úder zezadu do nohou srazil na kolena. Třetí příslušník přiložil hlaveň pistole německé značky Walter k týlu oběti a stiskl spoušť. Poslední muž z popravčí čtyř klidně nabíjel. Vykonavatelé byli tak lhostejně efektivní, že se ‚černá vrána‘ mohla vracet pro další vraždění každých pětadvacet minut. Mezitím kati pečlivě rovnali mrtvoly jako klády na těla těch, co už leželi v hrobě.“

Němce, kteří oblast už za rok obsadili, zavedl k popravisti až v únoru 1943 vlk, když tam vyhrabal lidské kosti. Po porážce u Stalingradu se jim to skvěle hodilo k pokusu o rozbití jednoty Spojenců. Vynálezci moderního zabíjení v plynových komorách povolali osobnosti z řady zemí, aby usvědčily původce zaostalých lidských jatek. Český spisovatel Jan Drda se hodil marod, jeho kolega František Kožík se už neulil. Mezi delegáty za slovenskou „farskou republiku“ byl i Gustáv Husák. Fakt je, že odsvědčil pravdu. Smutné je, že se z ní nepočil.

Morbidní divadlo nastalo, když oblast dobyla zpět Rudá armáda. Jiné povolované osobnosti potvrdily, že oběti byly zabity německými zbraněmi. Pitvy byly zfalšovány. Protestující polskou vládu v Londýně označila Moskva za filiálku nacistů. Přestože Rudá armáda dosáhla Visly, povstání Varšavanů na druhém břehu nechala záměrně vykrváčet. Když se Polsko stalo i vinou západních státníků sovětskou kolonií, bylo téma Katyň tabu. Kdo je otevřel, dopadl hůř než čeští chartisté, šlo mu o život. Proces s válečnými zločinci v Norimberku se směl konat jen za sovětské podmínky, že Katyň zůstane dílem Němců. Případ byl proto zamlžen. Nejtrvalejší lež století přiznal až na konci své éry Michail Gorbáčov. Pozůstalí však nebyli odškodněni, vrazi zůstali nepotrestáni.

Andrzej Wajda vypráví ten krutý příběh způsobem Padni komu padni! Měří stejně nacistům, sovětům i vlastním rodákům, kteří další čtyři desetiletí pomáhali vyvracet, co se v Polsku bezpečně vědělo. Účinně využil i tehdejších filmových týdeníků z obou stran. Rukodělné porážce patnácti tisíc kusů lidského skotu věnoval jen posledních pár minut, natočil ji zcela

věcně, a proto nezapomenutelně. Varšavské kino, kde jsem film zhlédl, bylo i odpoledne vyprodané. Sešly se v něm čtyři generace. Ještě po závěrečných titulcích publikum chvíli sedělo, než se začalo mlčky rozcházet. A proč to vlastně píšu?

Viděl jsem i rakouský snímek *Ďáblova dílna*, který nad *Katyní* zvítězil v letošním klání o hollywoodského Oscara. Velmi slušné dílo, výborný hlavní představitel. S Wajdovým se přesto nemůže měřit! Že jeho film Oscara nedostal, přijde mi nejen skandální, ale i skličující. Zřejmě tomu napomohl podobný model západního myšlení jako při Norimberském procesu: nepopudit mocnost, která by se mohla ošklivě zlobit. Oscarový film by totiž určitě zatoužilo spatřit ikskrát víc diváků!

Český distributor, který se díla ujme, pomůže odstranit další tabu: bolševismus byl zvrhlejší než nacismus v tom, že se maskoval vznešenými ideály. Hitler napověděl už ve své bibli *Mein Kampf*, že všechny méněcenné rasy i vzdorující občany zlikviduje. Stalin obelhal svět nadějí, že zítra se bude tančit všude.

KARI

26. 4. 2008

Mám ho rád od pohledu. K tomu došlo počátkem listopadu 1978 při prvním autorském čtení ve Vídni, kam jsem legálně přijel na rok, který se bez mého zavinění protáhl na deset let. S čerstvým výtiskem německého vydání mého románu *Katyně* si přišel pro autogram statný čtyřicátník, lehce si šlapal na jazyk a huhlal, to vše však vznešenou češtinou: „Kdybyste se mi ráčil podepsati...“

Nato mě jadrně pozval do své „boudy“, která se ukázala být palácem i nóbl hotelem zároveň. Když ho tamní personál sháněl, poletovalo vzduchem – podobně jako tenkrát v Čechách slovo „soudruh“ – oslovení „Durchlaucht“. Hledaná Jasnost měla přitom na vizitkách „Forst- und Gastwirt“, tedy „Lesník a hostinský“, ale když se jí kdosi zeptal, jak ji tedy má správně oslovovat, pravila vesele: „Říkejte mi prostě princí!“

Karel Johanes Nepomuk Joseph Norbert Friedrich Antonius Wratislaw Menas, dvanáctý kníže ze Schwarzenbergu, přítel i nepřítel stručně zvaný Kari, povoláný v mládí pro své kvality strýcovou adopcí do čela starého mocného rodu, se mi zblízka brzy vyjevil jako člověk, kterému lze pohádkové bohatství jen přát, neboť je hojně využívá i k prospěchu jiných.

Protože jsem od něho nikdy pomoc pro sebe nežádal, smím mu nestranně složit poklonu za to, jak významně pomohl svým vlivem i měšcem také českému disentu i exilu. Když prezident Havel v roce 1990 otevíral Československu zarubanou bránu do světa, opustil Kari svá panství a dělal mu jako kancléř klíčníka.

Šel pak do zápasu o křeslo v senátu i po předchozí porážce v jižních Čechách, a tentokrát zvítězil v Praze 6, ačkoli měl nadále čtyři těžké hendikepy: byl emigrant, šlechtic, katolík a boháč, tedy vše, co našinci velmi velice neradi. Tentokrát však dost z nich prozíravě pochopilo, že je také proto nejvolitelnější, neboť nezkorumpovatelný.

Poté co se stal ministrem zahraničí ve vládě České republiky a vzdal se kvůli tomu předčasně vlády nad vlastním rodem i majetkem, mu sympatizantů valem přibývalo. Záhy bylo jasné, že patří do třídy jediné zapamatovatelných předchůdců v úřadě (tedy velkých demokratů Edvarda Beneše, Jana Masaryka, ale i reformního komunisty Jiřího Hájka), který v srpnu 1968 protestoval proti okupaci Československa na Valném shromáždění OSN a stal se pak jedním z prvních mluvčích Charty 77.

Nevoli vzbuzoval Kari hlavně u těch, které začal nechtěně zastíňovat. Ne pro každého je lehké vyrovnat se s tím, že se všude ptají – A kdo je ten vedle Kariho? Tím vším nadchlo kníže i statistickou většinu občanů České republiky, zejména když důrazně projevilo, že je nezakazila ani „causa prima“.

Tak se říká případům, které zásadně mění počasí v celé společnosti. V mé náhradní vlasti to byla kauza Kurt Waldheim. Kandidát na spolkového prezidenta zatajil své členství v nacistické organizaci SA. Byl sice zvolen – natruc protestům, zejména židovským – ale bouřlivá celospolečenská diskuse donutila Rakušany uvědomit si až skoro padesát let po válce, že

nebyli jen Hitlerovou obětí, nýbrž i jeho spolupachateli. Znovuzrození morálky znamenalo mocné narovnání vychýlené páteře národa. A podobně teď už přes rok poltí českou společnost případ – lépe řečeno případy – pana Čunka.

Zásada presumpce nevinny mě nutí hledět na ně jinak, než je teď v kraji zvykem. Obecné mínění už dlouho podezřívá ze lži a podvodů nejen jeho, ale i řadu vysokých funkcionářů státu, kteří se začínají jevit jako tajná lóže tím nebezpečnější, že ohrožující jeden z hlavních pilířů demokracie: rovnost před zákonem. Jako by přímo pro ně napsal Shakespeare Antoniovu slavnou řeč nad mrtvým Caesarem, pronášenou k lidu, ale adresovanou vrahům – „Vždyť všichni jsou to čestní Občané a Brutus je ten nejčestnější muž!“ Jenže: co když jsou ti podezřívání v kauze Č. opravdu obětí mediální štvance, co když právě oni mluví pravdu pravdoucí?

Odstranit tuto pochybnost se před časem veřejně zavázal právě Kari a mohlo to pro nevinné znamenat odtroubení honu. Jeho nové – jak to chápu prozatímní – stanovisko, že oslabí své podmínky, aby neoslabil vládu, tu naději bohužel kalí. Vím o mnoha lidech, kterým zatrnulo podobně jako mně. Někteří k němu dokonce až příliš rychle ztratili čerstvě nabytou úctu, jako by i on patřil k jakémusi nemravnému spolčení.

Protože ho dobře znám, cítím však za jeho postojem až mučivou rozpolcenost čestné osobnosti, která zvažuje priority a vidí tu svoji v další službě vlasti. Jenže, a v tom je má pochybnost, ta vlast není momentálně ohrožena na svobodě a tím méně na existenci; pro mě je hlavním přínosem Evropské unie, že si členské země mohou občas dovolit i problematické politiky, aniž by je ohrozil totalitní puč nebo dokonce válka! Vážně ohrožena je ovšem právě páteř české společnosti, postupně nalomená už v letech 1938, 1948 a 1968. Do autu zahraná by ji naše causa prima v letošním osmičkovém roce nejspíš dolomila.

Znejmilejší Kari, jako jeden z dlouholetých přátel Tě prosím: Vrať se ke svému původnímu úmyslu a polož na váhy svou autoritu s podmínkou, že bude opravdu objektivním šetřením zjevena pravda, jaká by se normálně myslícím občanům konečně jevila jako pravděpodobná. Poté co i čtyři nejseriozněj-

ší auditorní firmy jinak prestižní zakázku vyloučily s tím, že nově nastavené podmínky brání solidnímu zkoumání, visí důvěra Tvých spoluobčanů ve stát a v demokracii na tenké niti Tvého jména.

Dodržením slova posloužíš vlasti možná víc, než bys dokázal ve své funkci. Protože ti, kteří by Tě i nepřímo z úřadu vyhnali, by v příštích volbách zaručeně odešli do věčných politických lovišť možná i se svou stranou, kdežto Ty bys přidal do tlusté kroniky Schwarzenbergů další vítěznou bitvu.

S pozdravem Noblesse oblige! neboli Urozenost zavazuje! a hlavně s heslem, které má po staletí ve znaku Tvůj rod: Nil nisi rectum! Nic než právo!

Tvůj P. K.

JÁ, KOMUNISTA

31. 5. 2008

Znovu se přiznávám: byl jsem komunista. Vstoupil jsem do KSČ v červenci 1946, jakmile mi bylo předepsaných osmnáct, z důvodů, které tehdy za dobré považoval největší počet občanů, jaký kdy u nás svobodně zvolil nějakou stranu.

Nechtěl jsem, aby se vrátily poměry, které v třicátých letech strhly mou vlast do bídy a pak i do otroctví. Proto jsem přijal občanskou víru otceva přítele, kaplana Vladimíra Petřeka, který i pro ni ukrýval parašutisty v kryptě svého kostela. Víru mnoha velkých duchů předválečné světové a domácí kultury i vědy.

Únor 1948 jsem prožil na Balkáně, ale i na tu dálku mě jako většinu lidí doma získala strategie komunistické strany, protože se obešla bez krve a zakotvila nás ve studené válce po boku země slibující zaručit větší sociální jistoty, než jaké předvedl kapitalismus, i účinnější ochranu, než jakou nám, vzdor slibům a smlouvám, poskytly za Mnichova západní demokracie.

Koestlerovu knihu *Tma o polednách* a Orwellův román *1984*, odhalující zločinnou podstatu stalinského systému, jsem bohužel objevil až po domácích procesech, které tu krev

vypily dodatečně. Že tomu zvrácenému divadlu mohl někdo věřit, jeví se potomkům stejně nepochopitelné jako zničení Drážďan a Hirošimy nebo odsun i těch Němců, kteří byli anti-fašisté: optika potomků bývá jiná než optika současníků! Pochybnosti však sílily a krize vypukla po projevu Nikity Chruščova na XX. sjezdu sovětských komunistů v únoru 1956.

Zlom každé revoluce v dějinách, když její vůdci zradí původní ideály, zasévá deziluzi a cynismus. I u nás si brali šokovaní komunisté život. I u nás si jiní udělali z partaje živnost. Ale zástupy těch, kdo vstoupili do strany z podobných důvodů jako já, žily s pocitem studu, který zavazoval k nápravě. A když povstání v NDR, Polsku i Maďarsku předvedla s krvavou názorností neúčinnost barikád, objevili jsme u nás cestu, kterou nikdo předtím nešel, takže zůstala dlouho nenápadná. Dokonce i hlavní jestřáb Leonid Brežněv proslovil otcovské „To je vaše věc!“, když šlo o nahrazení věrného satrapy Antonína Novotného jakýmsi nevinným Alexandrem Dubčekem.

V březnu před čtyřiceti lety, zrovna na první jarní den, ještě dlouho po půlnoci svítila celá Praha i republika jako na Silvestra. Miliony seděly u rádia, když přes dvacet tisíc občanů kladlo v Průmyslovém paláci otázky komunistům všech šarží, kteří se k tomu nabídli dobrovolně. Do sousedního křídla chodily odpovídat právě volné dvojice a můj partner tam prohlásil: „Budeme musieť domyslieť vzájomnú kontrolu štátnych, stranických a ostatných spoločenských inštitúcií, aby viacej nemohol jeden človek alebo skupinka ľudí z nás robiť barany!“ (V roce 1978 jsem se při výslechu zeptal, v čem že byl menší kontrarevolucionář než já. Televizní estébák major Jirsák rozpačitě odpověděl: „Život je někdy trochu klikatej..., ale kdybychom takhle uvažovali vždycky, tak by asi nemělo cenu dál žít.“) Ten můj parták se totiž jmenoval Gustáv Husák...

Ale ani další vářka budoucích cyniků neopravňuje dnešní kritiky procesu zvaného „obrodný“ tvrdit, že byl pouhým bojem komunistů o koryta. Byl to zásadní svár mezi členy strany, kteří si chtěli násilím uchvácenou moc podržet, a těmi, kdo ji chtěli vrátit celé společnosti, aby se na ní začala svéprávně podílet. Její většina to historicky jedinečně honorovala tím, že v prvním svobodném výzkumu veřejného mínění v červenci

1968 přiznala reformním komunistům devadesátiprocentní podporu. Výtku, že v akčním programu nebyly požadavky zaručující návrat demokracie, odmítá znovu optika doby. I vůdčí osobnosti mezi nekomunisty chápaly, že tomu musí předcházet systémové změny, které proběhnou jen, nevzbudí-li vývoj předčasně nevoli Kremlu. Tu nakonec vzbudil stejně. Přesně pět měsíců po zániku cenzury ji v srpnu 1968 obnovily tanky.

Mluvit o fiasku je přesto mylné. I krátký čas svobody zanechal nesmazatelné stopy. Sám utlačovací aparát se už nezbavil strachu, že jeho další zločiny mohou být znovu odhaleny. Politické i ekonomické sny reformátorů inspirovaly Východ i Západ k hledání nového společenského modelu. A podle příznání Michaila Gorbačova byla reprízou Pražského jara jeho perestrojka, která za dvacet let podobně otevřela režim zevnitř a zabránila výbuchu.

Husákova KSČ navždy prohrála zbytek důvěry. Za jeho normalizace do ní mohl vstoupit asi jen člověk, který od ní něco chtěl. Příznačná je nedávná reakce poslance Vlastimila Tlustého z ODS na připomínku televizního moderátora, že byl přece také komunista: „Pane redaktore, já jsem nikdy komunista nebyl, já jsem byl u komunistů! Komunisticky jsem necítil ani nejednal!“

Já jsem komunista byl a cítil jsem i jednal tak, jak jsem si představoval, že by komunista měl. A když jsem zjistil, že ta skvělá idea, podobná původnímu křesťanství, je opona, která má naivním nadšencům zakrýt fungování zločinné moci, udělal jsem, co jsem mohl, aby byla stržena. Takže s tím mám menší problém než ti, co byli jen u komunistů – stejně jako jsou dneska u jiných.

A ten Osmašedesátý, rok pokusu o uvolnění společnosti ze svěrací kazajky režimu, kterou jsem předtím jí, a tím i sám sobě pomohl navlékat, může sloužit jako další inspirace všem, kdo si dnes ochotně nechávají nasazovat pouta mafiánské podoby kapitalismu, opět ohrožující mladou demokracii.

NA ROZLOUČENOU

28. 6. 2008

Ta dvě slova v titulku byla první, která vyšla pod mým jménem v předchůdci tohoto listu, zvaném *Rudé právo*. Stál jsem v listopadu 1945 spolu s mnoha Pražany řadu hodin na podstavci sochy svatého Václava a mával vojákům opouštějícím mé rodné město, které půl roku před tím posledním úderem druhé světové války osvobodili od Němců. V probouzející se euforii jsem při tom vestoje psal do notesu verše, což neuniklo muži vedle mne. Byl to redaktor přílohy *Rudého práva* – *Haló na neděli* – Karel Vaněk a uveřejnil v ní mou první otištěnou báseň pod názvem *Na rozloučenou Rudé armádě*.

Tak začal složitý vztah jednoho autora s listem, který po čtyři desetiletí dominoval domácímu tisku jakožto tiskový orgán Komunistické strany Československa; rychle přešel na „světový formát“ a hravě přesáhl denní náklad milion výtisků. Prvních pět let chválil vzorného kohouta zdravícího radostným zpěvem vycházející jitřenku komunismu, druhých pět let ho solidárně hájil proti osmělujícím se kritikům jeho způsobu kokrhání. Pak ho šest let stále přísněji káral za první kritické hry a dalších šest let za ně stále více chválil, to jak spolu s dramatikem občansky zrál i divadelní recenzent novin Jaroslav Opavský. V červnu 1967 zatratil list svého někdejšího oblíbence za protistranické vystoupení na IV. sjezdu československých spisovatelů a po půl roce ho pevně vinul na srdce od ledna až do srpna památného roku 1968 za aktivity spojené s politickou obrodou, které označil za vysoce progresivní.

O rok později oznámil týž list vyloučení téhož ptáka z téže strany za tytéž aktivity, označené sovětskou *Bílou knihou* i *Poučením z krizového vývoje* za vysoce kontrarevoluční. Odpadlíka si tehdy navíc osobně odtrhl od srdce v hněvivém komentáři týž Karel Vaněk, který ho čtvrt století před tím pozvedl z prachu ulice na piedestal poety. *Rudé právo* pak čas od času odsuzovalo disidentovy stále zrádnější aktivity proti celému Táboru míru a socialismu, až ho po Chartě 77 definitivně poslalo jakožto ztroskotance a zaprodance na smetiště dějin. Rekviem za politickou i uměleckou mrtvolu přinesl po jeho vyvr-

žení do kapitalismem prohnílého Rakouska redakční článek *Dokokrhal!*, který současně vyšel v sovětských novinách s titulkem *Dokukerjalsja!*

Pak – přesně podle Jana Nerudy – „petř trhnul a změněn svět“, a vyvrženec se s mnoha jinými vrátil ze smetiště dějin domů. Tentýž list brzy nato škrtl rudou barvu z titulu a ponechal si ji pouze v grafice. Také jeho vedení se emancipovalo z matriarchátu rodné strany a začalo bojovat za kapitalismus s lidskou tváří. Bylo tedy v logice vývoje, že se u navrátilce objevil redaktor *Práva* se žádostí o rozhovor. I on však býval disident a nadto přijal podmínku, že se jménem novin omluví za všechny podpásovky z minula. Rozhovor pak dostal. Byl to Pavel Dostál.

Fejetony jsem však psal pravidelně do *Literárních a Lidových novin*. S prvními jsem přestal, když jejich zelený šéfredaktor odmítl uveřejnit článek předních rakouských jaderných fyziků hájících Temelín jako jeden z nejlepších atomových milířů Evropy. S druhými jsem skončil, když jejich modrý šéfredaktor odmítl prověřit uveřejněné udání čtenáře, že jsem kohosi poslal do sovětského gulagu. Pak mě ke spolupráci pozvalo *Právo*. Čítal jsem denně tři hlavní české deníky a tenthle jediný levicový mi přišel překvapivě vyvážený. Nadto mně šéfredaktor přiznal post libera a nikdy to nezpochybnil.

Rok jsem psal každou sobotu sloupky, pak po pauze dva a půl roku podvaly jako tento vždycky na konci či na začátku měsíce. O interpunkci se mnou poučeně jednal redaktor *Salonu* Zdenko Pavelka a korektorna *Práva* mě uvarovala několika chyb. Všem dohromady nám utekla jen moje záměna *Herostrata* za *Herodota*, kterou vzápětí opepřilo dopisem několik pozornějších čtenářů. Na rozdíl od kolegů na této stránce jsem se nemusel zabývat denní politikou a zkoušel proto spojit publicistiku s literaturou ve tvar, který by déle utkvěl v paměti.

Skoro celá žeň mých textů, hlavně z *Práva*, vyšla nedávno v knížce *O ničem a o všem*. Jíří Hanák, jeden z tvůrců této stránky patřících do kategorie Ludvíka Vaculíka, jí věnoval vlídnou poznámku, vytkl jí však, že v ní scházejí „hambaté“ fejetony z dob mé nezralosti. Zde vysvětlení: nescházejí, protože nebyly. Psával jsem tenkrát reportáže nebo polemiky, ale tento žánr

mi byl cizí jako básníku i dramatikovi, asi že jsem na něj ještě neměl lidsky. Dozrál jsem k němu až v roce 1975, kdy jsme se s několika zakázanými spisovateli rozhodli, že jím začneme nahrazovat násilně porušenou komunikaci. Od té doby je mi jeho psaní svátkem.

Psaní klasického fejetonu se podobá sochařině. Myšlenka je úsporně uhnětena z masy slov nejdřív nahrubo, aby ukázala svou podstatu a prokázala svůj smysl. Pak je nesčetnými drobnými zásahy doplňována o nezbytnosti a současně zbavována zbytečností. Když hledám výslednou podobu, připomínám si Rodinovy plastiky, jejichž drsné stvoły rozkvétají do detailně propracovaných tváří. Z třístránkového textu bývá záhadně až pětinasobný odpad! Pokaždé jsem si úžasně užil.

Všechno má svůj čas. Vydavatel *Práva* teď rozhodl, že ten můj v jeho listě vypršel. Vážím si místa, které jsem tu dostal bezmála stokrát, kolegů, kteří mě přijali mezi sebe, i čtenářů, kterým jsem nijak zvlášť nevadil, přestože jsem netančil v řadě. Pokud jako já čtou deníků víc, setkáme se už ode dneška sobotu co sobotu v *Mladé frontě Dnes* na stránce názorů pod hlavičkou *Z pohledu trilobita*.

Takže se na rozloučenou smím těšit i na shledanou!

ZPRÁVA Z PRÁVA

Panu Zdeňkovi Porybnému, deník PRÁVO

Nepamatuji, pane šéfredaktore, že jsem se ve svém dlouhém životě setkal s chováním, jaké jste mi po počáteční euforii předváděl další tři roky Vy. Sílil ve mně pocit, že mou spolupráci s Vaším listem chápete jako jakýsi druh poměrně drahé charity. Věřte, že se mi celou tu dobu mnozí divili, proč píšu exkluzivně právě pro Právo. Chtěl jsem ale psát své trochu nadčasové texty do listu, v němž jsem začínal a jenž se mi po vynucené pauze líbil, přestože byl pokračovatelem novin, které mě dvacet let urážely. Účtoval jsem Vám poloviční honoráře, než jaké dostávám v onom druhém, dražším světě, kde zatím převážně žiju, a ještě jsem později přistoupil na snížení. Vy jste se

neobtěžoval ani stručně potvrdit příjem knížky O ničem a o všem, kterou jsem Vám poslal s věnováním, že ji chápu i jako trvalý dík Právu, kde vyšla valná většina textů. Tím víc mě těšily dopisy od čtenářů, ale i od Vašich předních redaktorů. Nahradily mi slovo Děkuji, které jsem nikdy neslyšel od Vás. Přesto bych byl psal pro Právo dál, dokud by mi sloužil mozek, kdybyste to už potřeby neodmítl – jako vždy jen velkopanským vzkazem. Takže jsem přijal s dobrým svědomím nabídku Mladé fronty DNES a chtěl se čtenářům Práva alespoň slušně odhlásit. Můj poslední podčárník jste ale osobně vyřadil z vydání 28. června těsně před vyjitím, aniž jste se obtěžoval sdělit mi proč. K padesátinám mně věnoval Váš někdejší zaměstnavatel Gustáv Husák domovní prohlídku, Vy jste mě k osmdesátce ještě jednou zcenzuroval podle zažitého vzoru. Vrátil jste nás tím oba do dob normalizace, a proto si opět vypomohu samizdatem: posílám tenhle dopis spolu s Vámi zabaveným článkem kolegům a známým, kteří se divili, že jsem nevděčně přešel ke konkurenci a ani se nerozloučil. Pokud do té doby nebude cenzura znovu zavedena obecně, vyjde text i s dopisem v mé příští sbírce fejetonů. S pozdravem

*Pavel Kohout (ten spisovatel)
Praha, dne 21. srpna 2008*